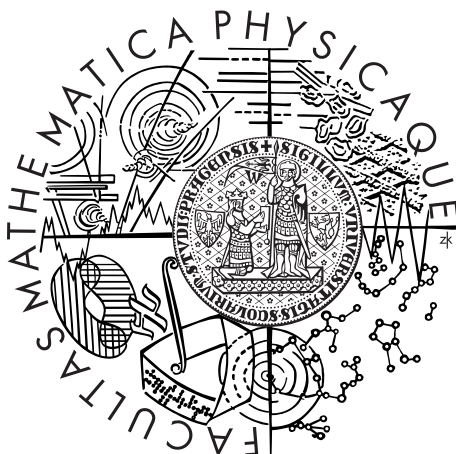

Univerzita Karlova v Praze
Matematicko-fyzikální fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ondřej Odcházal

AJAX CAT — webový editor s podporou pro překlad

Ústav formální a aplikované lingvistiky

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Ondřej Bojar, Ph.D.

Studijní program: Informatika

Studijní obor: Programování

Praha 2011

Poděkování.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Beru na vědomí, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona v platném znění, zejména skutečnost, že Univerzita Karlova v Praze má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle §60 odst. 1 autorského zákona.

V Praze dne 27. května 2011

Podpis autora

Název práce: AJAX CAT — webový editor s podporou pro překlad

Autor: Ondřej Odcházal

Katedra: Ústav formální a aplikované lingvistiky

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Ondřej Bojar, Ph.D., Ústav formální a aplikované lingvistiky

Abstrakt: Cílem této práce je implementace systému pro podporu překladu. Systém je rozdělen na serverovou a klientskou část. Serverová část využívá systém strojového překladu ke generování nápověd při překladu. Prvním druhem nápovědy je tabulka s různými variantami překladu každé fráze překládaného textu. Dalším druhem nápovědy jsou návrhy překladu. Tyto návrhy v každé fázi překladu představují nejpravděpodobnější možnosti pokračování překladu. Klientská část systému je webová aplikace ovládaná překladatelem, kterému nabízí nápovědy získané ze serveru. Kromě toho se také klientská část stará o jednoduchou správu překladových dokumentů.

Klíčová slova: překlad, webová aplikace, CAT

Title: AJAX CAT — web editor with support for translation

Author: Ondřej Odcházal

Department: Institute of Formal and Applied Linguistics

Supervisor: RNDr. Ondřej Bojar, Ph.D., Institute of Formal and Applied Linguistics

Abstract:

Keywords: translation, web application, CAT

Obsah

Úvod	3
1 Překlad a strojový překlad	4
1.1 Překladové problémy	4
1.1.1 Proč je to těžké	4
1.1.2 Neexistence nejlepšího překladu	4
1.2 Historie strojového překladu	4
1.3 Současnost strojového překladu	5
1.4 Computer-aided translation	6
2 Princip frázového překladu	7
2.1 Jazykový a překladový model	7
2.2 Hledání nejlepších hypotéz	7
3 Vývojová dokumentace	10
3.1 Překladový systém	10
3.2 Server	12
3.3 Klient	13
4 Implementace serverové části	15
4.1 Instalace	15
4.1.1 Běžná instalace	15
4.1.2 Virtuální systém	16
4.2 Implementační detaily	16
4.2.1 Požadavek simple	16
4.2.2 Požadavek table	17
4.2.3 Požadavek suggestion	17
4.2.4 Požadavek raw	17
4.3 Přehled souborů	18
4.4 Funkce a třídy	18
4.4.1 Funkce main	18
4.4.2 Funkce answer_to_connection	18
4.4.3 Třída MosesPair	18
4.4.4 Třída Request	19
4.4.5 Třída RawRequest	19
4.4.6 Třída SimpleRequest	20
4.4.7 Třída TableRequest	20
4.4.8 Třída SuggestionRequest	20
4.4.9 Ostatní funkce a třídy	20
5 Implementace klientské části	21
5.1 Instalace	21
5.2 Návod k použití	21
Závěr	23

Seznam použitých zkratk	25
Přílohy	26
5.3 server.ini.example	26

Úvod

Obor strojového překladu jazyka zažívá v posledních letech opět velký rozvoj. Nové výpočetní i algoritmické možnosti umožňují vytváření stále lepších strojových překladů. Vytvořit univerzální překladový systém, který by dokázal nahradit překladatele lidské se však stále nepodařilo a je otázka, zda-li se to někdy v budoucnu povede. Již dnes jsou ale překladové systémy na úrovni, která sice nedokáže překladatele nahradit, ale v mnoha odvětvích usnadňuje jejich práci. Překladové systémy již nyní poskytují alespoň nápovědu, jak daný text přeložit. Překladatel však stále musí výstup z takového systému kontrolovat a editovat. Každý z těchto editačních zásahů představuje pro překladatele komplikaci a pokud je množství nutných zásahů vyšší, než je únosná mez, překladatel raději namísto editování výstupu překladového systému vytvoří překlad sám bez počítačové nápovědy. Pro zjednodušení překladatelské práce je tedy potřeba nejen vylepšovat překladové systémy, ale také software jenž překladatelé pro interakci s překladovým systémem používají. Překladový software, který využívá pro nápovědu překladatelům strojový překlad je speciální případem tzv. CAT (computer—aided translation) systému.

Cílem této bakalářské práce je implementace jednoho takového CAT systému. Tento systém pro podporu překladu využívá frázový překladový systém do kterého implementuje některé nové vlastnosti. Celý projekt je rozdělen do dvou částí — serverová a klientská část.

Serverovou částí je server zpracovávající požadavky HTTP. Tento server obsluhuje překladový systém, zpracovává jeho výstupy a vrací je jako odpověď na požadavek.

Klientskou část implementovaného CAT systému používá uživatel k samotnému překladu. Tato část komunikuje se serverem a nabízí tím uživateli možnost použít nápovědu k překladu z překladového systému. Při implementaci klientské části byl kladen důraz zejména na uživatelskou přívětivost, která umožňuje, aby tento CAT systém mohl využívat i překladatel bez přílišných technických znalostí. Klientská část je webová aplikace. Překladatel tedy pracuje v okně svého prohlížeče. Typický příklad užívání aplikace by měl být následující: překladatel zadá zdrojový text pro překlad a zdrojový a cílový jazyk překladu. Aplikace tento text rozdělí do bloků (typicky vět). Překladatel tyto věty postupně překládá a CAT systém mu k tomu nabízí různé druhy nápovědy, které by měly překladový proces nejen zrychlovat, ale také zvyšovat kvalitu výstupu. Součástí implementace klientské části je i jednoduchý systém pro správu obsahu, který překladateli dovoluje pokračovat v překladu i při dalším otevření okna prohlížeče.

Klientská i serverová část jsou na sobě do značné míry nezávislé. Klientská část může fungovat i při přerušeném spojení se serverem minimálně jako správce překladových dokumentů. Serverová část může obsluhovat i nějaký jiný CAT systém.

1. Překlad a strojový překlad

Překlad je proces přenesení významu z textu ve zdrojovém jazyce do jazyka cílového. V této kapitole bude nejdříve rozebrána obtížnost překladové úlohy a dále pak historie různých pokusů o vytvoření počítačového překladu.

1.1 Překladové problémy

1.1.1 Proč je to těžké

Bez hlubších jazykových znalostí se může jevit úloha překladu snadná, mezi většinou jazyků můžeme přeci použít slovník. Bohužel to ale tak snadné není. Vezměme si například anglické slovo „house“, které bychom chtěli přeložit do češtiny. Většinu výskytů slova „house“ lze přeložit jako „dům“. Pokud ale překládáme text o anglické královně, kde se objeví sousloví „House of Windsor“, zřejmě není řeč o domě, kde bydlí Windsorové, ale o „rodu Windsorů“. Slovo „house“ zde tedy nemá význam „dům“, ale „rod“. Překladatel tedy při textu potřebuje znát kontext ve kterém je slovo použito. Často je také nutné, aby překladatel byl odborníkem na téma překládaného textu.

Úlohou překladu ale není pouze přenést jazykovou informaci z jednoho jazyka do jiného. Důležité je i přenesení celého významu, který má informace v kontextu pro který překládáme. Informace, že se nějaká událost koná v „8:00“ v kontextu českého prostředí znamená, že se musím dostavit v 8 hodin ráno. Ale ve Spojených státech Amerických, kde se 24 hodinový systém příliš nepoužívá, je vhodné upřesnit, jestli se jedná o osm hodin ráno nebo večer.¹

Je tedy vidět, že úloha překladu je velice komplexní a vyžaduje velké množství informací, které je obtížné definovat formálním systémem.

1.1.2 Neexistence nejlepšího překladu

Hledání algoritmu na řešení úlohy je jedním ze základních úkolů informatiky. Pokud máme algoritmus, dokážeme často určit, jak je dobrý a leckdy můžeme i dokázat, že žádný rychlejší, tedy „lepší“, nejde zkonstruovat. Problémem úlohy překladu je, že podobnou metriku porovnávající kvalitu překladů nemáme. Porovnání kvality dvou překladů je záležitostí vkusu. Nějaký staromilec může preferovat přes 200 let staré překlady her Williama Shakespeara od Karla Ignáce Tháma, někdo dá přednost novějším překladům Martina Hilského. Nejde říct, který z nich je automaticky lepší. Překlad je v tomto ohledu spíše druhem umění, než úlohou, která se dá formalizovat.

1.2 Historie strojového překladu

Na počátku dějin strojového překladu stála, podobně jako v mnoha jiných oborech, armáda. Spojené státy Americké byli v padesátých letech ve Studené válce se Sovětským svazem. V této válce beze zbraní sehráli velkou úlohu i výzvědné

¹ zdroj: přednáška, Vladislav Kuboň

služby, které zachytávali velké množství nepřátelských zpráv. Tyto zprávy bylo nutné co nejrychleji přeložit. A právě v této době se zrodila myšlenka použít k tomuto účelu počítače, které byli produktem předchozího válečného konfliktu, 2. světové války.² Významnou demonstrací použití strojového překladu se v roce 1954 stal takzvaný Georgetownský experiment. Pro tento experiment vyvinula Georgetownská univerzita spolu s firmou IBM překladový systém pro překlad z ruštiny do angličtiny. Tento systém používal slovník 250 slov a 6 gramatických pravidel. Jeho doménou byly zejména překlady v oblasti chemie. Během experimentu bylo přeloženo více než 60 vět. Experiment byl všeobecně přijat jako úspěch, což donutilo americkou vládu investovat v následujících letech do oblasti strojového překladu.

Následovaly léta práce zejména v SSSR a USA na systémech pro automatické překlady zejména mezi ruštinou a angličtinou. Žádný dobře použitelný systém, který by poskytoval uspokojivé výsledky, však nevznikl. Pochybnosti ohledně možností strojového překladu vyjádřil na konci padesátých let lingvista Yehoshua Bar-Hillel. Ten argumentoval pomocí anglické věty „The box was in the pen.“ Překlad této věty by například mohl být: „Pero bylo v ohradě.“ Jelikož anglické slovo „pen“ znamená „pero“ i „ohrada“, musí mít překladový systém, který chce větu přeložit správně, sémantickou informaci, která by mu napověděla, že krabice nemůže být peru, tedy že správným překladem slova „pen“ do češtiny je v tomto kontextu slovo „ohrada“.

I z tohoto důvodu bylo vytvoření komplexního překladového systému v té době zřejmě nemožné. Americká vláda však dále pokračuje ve financování výzkumu. V roce 1966 vyšla zpráva expertní skupiny ALPAC (Automatic Language Processing Advisory Committee).³ Která doporučovala americké vládě další postup při financování překladového výzkumu. Zpráva zmenšovala optimismus, vyvolaný zejména Georgetownským experimentem, že se v dohledné době podaří vytvořit kvalitní systém pro strojový překlad. Výsledkem bylo téměř úplné zastavení financování výzkumu americkou vládou. Výzkum dále pokračoval zejména v Evropě, nebo Kanadě. Právě v kanadském Montrealu vznikl systém METEO. Ten byl v letech 1981 až 2001 používán pro překlad meteorologických zpráv mezi angličtinou a francouzštinou. Právě omezená překladová doména systému umožnila nabízet kvalitní překlady předpovědi počasí.

1.3 Současnost strojového překladu

V posledních letech se spolu s pokračující globalizací světa a stále vyšší penetrací internetového připojení, zvyšuje i poptávka po překladech. Nadnárodní firmy potřebují při svém růstu stále více překladů. Dalším impulzem zvyšujícím poptávku po překladech je i rozšiřování Evropské Unie. V současnosti unie používá 23 oficiálních jazyků ve kterých musí být přístupné všechny důležité úřední dokumenty. Tvorba tolika překladů je velice pracná a nákladná, což vytváří poptávku po zjednodušení procesu překladu těchto dokumentů.

Výpočetní výkon počítačů stále roste a ceny procesorů klesají, což v posledních letech otevřelo možnosti pro použití statistických metod ve strojovém pře-

²<http://www.hutchinsweb.me.uk/GU-IBM-2005.pdf>

³<http://www.hutchinsweb.me.uk/ALPAC-1996.pdf>

kladu. Toho využívají frázové statistický překladové systémy. Příkladem takového překladového systému je open source systém Moses. Dalším takovým, tentokrát komerčním, systémem je Google Translate.

Kromě systému využívajících statických postupů se stále vyvíjí i pravidlové překladové systémy. Příkladem může být open source systém Apertium.⁴ Stejně jako u dalších podobných systémů se pro každou dvojici překládaných jazyků musí vytvořit slovníky a překladová pravidla. Vytvořit tato pravidla je velmi náročné a nákladné. Navíc jsou tato pravidla často použitelná pouze pro jeden jazykový pár.

1.4 Computer-aided translation

CAT, neboli computer-aided translation, či computer-assisted translation je zkratka označující systémy pro podporu překladu. Mohou to být jak desktopové, tak online aplikace. Často se liší stylem, jakým překlad podporují. Jedním z druhů podpory může být nabídka předchozích překladů z paměti. Této paměti se říká překladová paměť a obsahuje přeložené úseky textu. Překladatel si tuto paměť buduje buď sám, nebo může využít nějakou z kolektivních databází, jako je například databáze MyMemory⁵. Aplikací pracujících s překladovou pamětí je mnoho. Příkladem jedné takové je OmegaT⁶. Ta je určena pro použití profesionálními překladateli, kterým nabízí úseky z jejich překladové paměti. Hledaný úsek nemusí odpovídat aktuálně překládanému úseku na 100 procent, OmegaT totiž implementuje algoritmus, který pozná i blízké shody.

Další ukázkou CAT pomůcky je Google Translator Toolkit (česky Nástroje pro překladatele). Tato internetová aplikace umožňuje překladateli nahrát si svou překladovou paměť na server Google. Tuto paměť pak může používat při překladu spolu s výstupy z Google Translate. Google pravděpodobně využívá nahrané překladové paměti právě k vylepšení svého překladového systému.

Zajímavým CAT systémem je caitra[1]. Tato online pomůcka s pomocí překladového systému Moses[3] nabízí překladateli několik návrhů překladu zadané věty. Překladatel si pak může mezi těmito návrhy vybírat a případně je upravovat. Pomocí systému caitra bylo experimentálně ověřeno, že CAT pomůcky mohou překladateli pomoci překlad nejen zrychlovat, ale i zvyšovat jeho kvalitu[2].

⁴<http://www.apertium.org/>

⁵<http://mymemory.translated.net/>

⁶<http://www.omegat.org/>

2. Princip frázového překladu

Klíčovou částí implementovaného systému je překladový systém, který bude podporu při překladu generovat. Jak bylo zmíněno v minulé kapitole, existují v podstatě dva druhy překladových systémů — statistické systémy založené na překladu frází a pravidlové systémy. Implementovaný CAT systém využívá pro generování nápovědy statistický frázový překladový systém. Zejména pro překlad z a do českého jazyka jsou totiž frázové systémy nejlepšími typy překladových systémů.

Tato kapitola popisuje obecně architekturu statistických frázových překladových systémů (anglicky PBMT — phrase-based machine translation). Zkráceně tyto systémy budeme označovat jako „frázové systémy“. Částem textu, které překladové systémy překládají budeme zjednodušeně říkat „věty“. Jako „slova“ budeme označovat jednotlivé části vět oddělené posloupnostmi bílých znaků. Jako překladový pár se označuje dvojice jazyků. Zdrojový jazyk je jazyk zdrojového textu, tedy textu ze kterého překladový systém generuje překlad. Cílový jazyk je jazyk do kterého překladový systém překládá zdrojový text.

2.1 Jazykový a překladový model

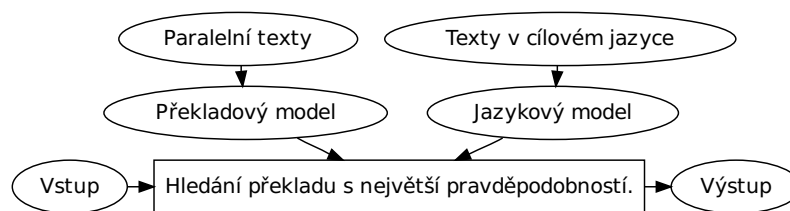
Obecně lze postup při překladu znázornit pomocí Obrázku 2.1. Frázový systém používá k hledání vstupní věty překladový a jazykový model. Překladový model zachycuje četnost překladů frází délky n . Tyto fráze jsou také označovány jako n -gramy. Překladový model lze získat z paralelních korpusů, tedy přeložených textů mezi zdrojovým a cílovým jazykem. Kvalita překladů je často úměrná velikosti paralelních korpusů, ze kterých překladový model generujeme. Tato závislost však není lineární, zdvojnásobení korpusu zlepší překladový model jen mírně. Velikost korpusu ze kterého se generuje překladový model je přesto jedním z nejdůležitějších faktorů, který ovlivňuje kvalitu celého frázového překladu.

Jazykový model zachycuje četnost výskytu frází v cílovém jazyce. Díky jazykovému modelu dokáže frázový systém při generování překladu alespoň částečně ohlídat, aby text v cílovém jazyce dával smysl. Kvalitní jazykový model lze oproti překladovému modelu získat poměrně snadno — stačí získat velké množství textů pouze v cílovém jazyce.

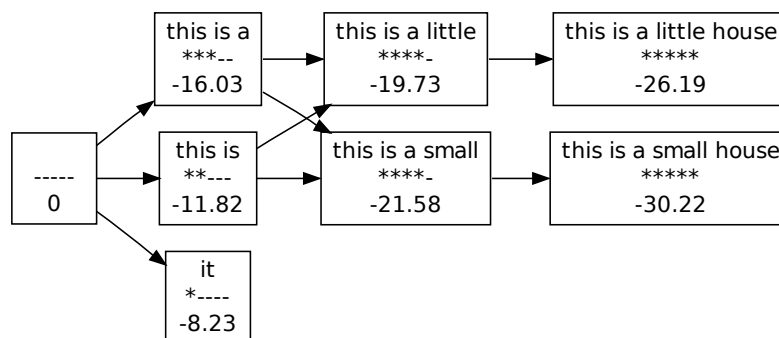
Frázový systém pak zjednodušeně řečeno hledá překlad tak, že každému slovu vstupní věty přiřazuje frázi z překladového modelu. Pomocí jazykového modelu se snaží kontrolovat plynulost a jazykovou korektnost přeložené věty. Hledání nejlepšího překladu je vlastně hledáním nejpravděpodobnější posloupnosti slov, která pokrývá všechna slova vstupní věty.

2.2 Hledání nejlepších hypotéz

Při generování překladu používá frázový systém strukturu, která se anglicky nazývá „lattice“, neboli graf slov. Graf odpovídá jednotlivým krokům překladového algoritmu frázových systémů. Vrcholy jsou částečné hypotézy. Každá částečná hypotéza pokrývá nějakou část vstupu posloupností frází a má skóre určující relativní kvalitu překladu. Graf se skládá z orientovaných cest. Hrany znázorňují

Obrázek 2.1: Architektura frázového překladvého systému.

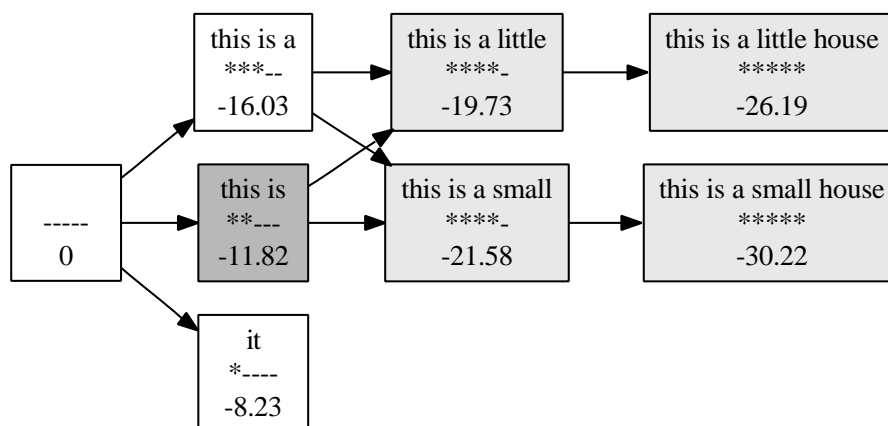

Obrázek 2.2: Graf slov, ve kterém frázový překladvý systém hledá nejlepší překlad.

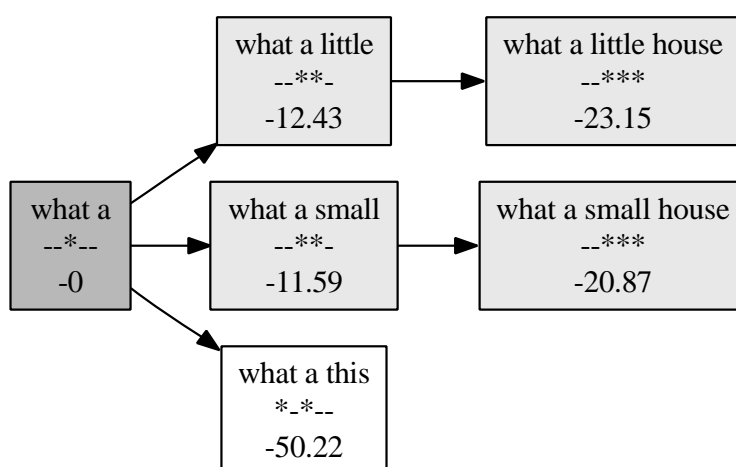
jednotlivé kroky algoritmu, který postupně rozširuje částečné hypotézy. Každá taková cesta začíná v takzvané nulové hypotéze, která reprezentuje stav, kdy nebylo ještě nic přeloženo. Cesta končí ve vrcholu pro který už frázový systém nedokáže rozšířit danou hypotézu. To se může stát buď proto, že mu překladvý model nedává žádné možnosti pokračování, nebo je hypotéza konečná a všechna slova jsou již přeložena. Graf slov je podobný stromové struktuře, jenže o strom se nejedná protože se některé cesty mohou spojit. K tomuto spojení dvou cest dochází právě tehdy, když jsou dvě rozdílné částečné hypotézy rozšířeny frázovým systémem do jedné společné hypotézy.

Ukázka jednoho takového grafu slov je na Obrázku 2.2. Daný graf popisuje postup frázového systému při překladvu věty „das ist ein kleines haus“ z němčiny do angličtiny. Pro názornost je tento graf velmi malý.

Obrázek 2.3 popisuje jeden krok překladvého algoritmu. V tmavě označeném vrcholu se nachází částečná hypotéza, která pokrývá první dvě slova vstupní věty, tedy „das ist“ frází „this is“. Která slova jsou pokrytá znázorňuje vektor hvězdiček a podtržitek. Hvězdička na n -tém místě označuje že n -té slovo vstupní věty je již pokryto překladvem. Algoritmus se pokusí tuto částečnou hypotézu rozvinout. Z překladvého modelu získá dvě možnosti překladvu fráze „ein kleines“ — buď jako „little house“, nebo jako „small house“. Přidá tedy dva vrcholy a dvě hrany. V dalších krocích tyto hypotézy dále rozvíjí podobným způsobem až na konci získá dvě překladvové hypotézy, které pokrývají všechna vstupní slova — „this is

Obrázek 2.3: Frázový překladový systém rozšiřuje částečnou hypotézu.

Obrázek 2.4: Frázový překladový systém hledá hypotézu z neprázdné počáteční hypotézy.

a little house“ a „this is a small house“. Tyto hypotézy mají své skóre, takže je lze seřadit a jako výstup nabídnout hypotézu s nejvyšším skóre, což je hledaný nejlepší překlad. Frázové překladové systémy však umí poskytnout i takzvanou tabulku překladových možností. Ta obsahuje i hypotézy s nižším skóre. To se hodí zejména proto, že metrika porovnávání dvou hypotéz není a nemůže být příliš exaktní. Překladatel často může použít pro překlad i hypotézu která nemá od překladového systému nejvyšší skóre.

Variant překladu může být obecně exponenciální množství. Graf slov se pak rozroste do obřích rozměrů a i pro malý překladový model a krátkou větu může obsahovat tisíce hran a vrcholů. Důležitým parametrem každého frázového překladového systému je tedy mimo kvality samotného překladu také rychlost získání překladu. Klíčový je v tomto ohledu rychlý algoritmus na procházení grafem slov. Moderní frázové systémy implementují algoritmus, který se snaží tento graf co nejvíce zmenšit. Algoritmus nerozvíjí hypotézy, které mají relativně nízké skóre a které tedy nemají šanci být rozvinuty do hypotézy použitelné na výstupu. Tento princip zahazování nepravděpodobných hypotéz výrazně zmenšuje exponenciální prostor hypotéz a umožňuje tím nalezení překladu v přijatelném čase.

3. Vývojová dokumentace

Cílem této práce tedy bylo implementovat CAT systém, který by překladatelům umožňoval snadněji vytvářet kvalitní překlady. Pro podporu překladu měl systém používat frázový překladový systém. Implementovaný CAT systém je postaven na architektuře klient—server, což je výhodné zejména kvůli výpočetním a paměťovým nárokům které jsou pro použití frázového překladu s velkými překladovými a jazykovými modely nutné. Architektura klient—server umožňuje používání jedné instance překladového systému více klienty. Každý klient tak nemusí na svůj systém složitě instalovat celý překladový systém s těmito velkými jazykovými a překladovými modely.

3.1 Překladový systém

Jako frázový překladový systém byl zvolen Moses. Jedná se o open source frázový překladový systém s licencí GNU LGPL. Mezi jeho silné vlastnosti patří rychlý algoritmus pro průchod prostorem částečných hypotéz a také podpora pro různé výstupní formáty, včetně tabulky překladových možností, což jsou vlastnosti, které jsme pro náš projekt potřebovali. Při rozhodování bylo také důležité, že komunita kolem Mosese je poměrně velká a vývoj stále aktivní.

V implementovaném CAT systému jsme chtěli překladatelům nabízet dva druhy nápovědy. Prvním druh je tabulka překladových možností. Tuto nápovědu nabízí i caitra a Moses tento druh nápovědy nabízí jako jeden z druhů výstupu. Při implementaci bylo nutné tuto tabulku poskytnutou Mosesem upravit a odstranit z ní duplicity. Moses v tabulce překladových možností zobrazuje nejpravděpodobnější hypotézy překladu vstupní věty. Tyto hypotézy však mohou obsahovat stejné fráze pro překlad stejné části vstupní věty. V našem CAT systému tedy bylo nutné tyto duplicity odstranit, aby byla tabulka přehlednější a snadněji použitelná.

Dalším typem nápovědy jsou „návrhy překladu“. Jedná se o podobný druh nápovědy, jakou poskytují některé internetové vyhledávače. Během psaní textu do vyhledávacího políčka je uživateli navrženo několik variant pokračování zadaného textu a ten si pak jednu z takovýchto nápověd může vybrat pomocí kurzorových šipek. Vyhledávací systém tyto nápovědy generuje pomocí statistiky nejčastěji zadaných vyhledávacích dotazů. Uživateli tedy dostane nejpravděpodobnější varianty pokračování při zadávání vyhledávacího dotazu. V našem CAT systému jsme chtěli, aby návrhy překladu fungovaly podobně a dávali překladateli nápovědu jak nejpravděpodobněji pokračovat z dané fázi překladu dále. Tyto návrhy překladu měly být získány z překladového systému.

Jednou z možností jak návrhy překladu získat bylo využití tabulky překladových možností kterou generuje překladový systém. V této tabulce by se hledaly řádky se stejným prefixem jako má již přeložená část. Po odstranění prefixu v tomto řádku bychom získali návrhy překladu. Tento přístup má však dva problémy. Zaprvé může být celá tato tabulka dosti velká, během celého překladu věty by musela být v paměti a prohledávání v ní by bylo pomalé. Dalším problémem je, že se při překladu uživatel může dostat do fáze, která není zachycená nikde v grafu slov, tedy ani v tabulce překladových možností. I pro velké modely tato

situace snadno nastane při použití cizího slova, které může být správným překladem, ale v překladovém modelu nemusí být nikde zachyceno. Tedy i kdyby byl částečný překlad věty správný, nemohl by náš CAT systém na základě výstupu z překladového systému nabídnout žádný návrh překladu.

Řešení těchto problémů je v intenzivnějším využívání překladového systému. Toho se nemusíme ptát jen na začátku překladu každé věty, ale můžeme se ho ptát v každé fázi překladu. K tomu je nutné překladový systém přizpůsobit tak, aby nám poskytoval překlady specifitěji zadaných vstupů. Ve 2. kapitole je popsán způsob jakým frázový překladový systém běžně generuje překlady. Důležité je, že začíná z prázdné hypotézy, která nepokrývá žádná slova vstupní věty. V našem CAT systému by se hodilo, kdyby překladový systém uměl generovat i z počáteční neprázdné hypotézy, tak jak to zobrazuje 2.4. Tato neprázdna hypotéza by reflektovala aktuální stav překladu. Musí tedy obsahovat informaci o textu již přeloženého textu, ale také vektor určující která slova vstupní věty jsou již přeložena. Tabulka překladových možností, která by vznikla z této neprázdné hypotézy by pak obsahovala hledané návrhy překladu.

Žádný z nám známých CAT systémů doposud nedisponuje podobnou funkcionalitou jakou jsou překladové návrhy. Její implementace byla jedním ze základních cílů tohoto projektu. Moses však generovat překlad z neprázdné hypotézy neuměl. Nejdříve tedy bylo nutné implementovat rozšíření Mosese, díky kterému by tento překladový systém dokázal na vstupu kromě zdrojového textu přijímat i informace o již přeložených částech vstupu a textu překladu. Informace o již přeložených částech je vektor, který určuje pro každé slovo, jestli se má překládat, nebo je již přeložené. Bez použití vektoru by se tento vstup dal simulovat tak, že by se ze vstupního řetězce pouze odstranila určitá slova. Pro překladový systém je důležité znát i text dosud přeložené části. Jazykový model překladového systému totiž porovnává sousední slova a pravděpodobnost sousedního výskytu slov se pak promítá do výsledného skóre překladové hypotézy. Text již přeložené části je tedy důležitý pro plynulejší navázání poskytovaných návrhů překladu.

Rozšířili jsme tedy Mosese tak, aby přijímal speciální druh vstupu s těmito informacemi navíc. Tento vstup začne Moses přijímat při spuštění přepínači `-continue-partial-translation`¹, nebo zkráceně `-cpt`. Příklad jednoho takového požadavku na Mosese může vypadat takto:

```
echo "that house ||| 10001 ||| das ist ein kleines haus" \  
| moses -f moses.ini -continue-partial-translation
```

Program moses získá na vstupu řetězec, který je pomocí sekvence „|||“ rozdělen na tři části. První část je řetězec s textem hotového překladu. Druhou částí je vektor nul a jedniček, kde symbol „1“ na místě n říká, že n té slovo vstupní věty bylo již přeloženo a symbol „0“ říká, že ještě přeloženo nebylo. Poslední částí je samotná věta na překlad. Pokud na vstupu není řetězec, který by odpovídal tomuto formátu, interpreтуje Moses tento vstup, přestože má zapnutý přepínač `-continue-partial-translation` jako normální vstupní větu.

¹<http://www.statmt.org/moses/?n=Moses.AdvancedFeatures#ntoc25>

3.2 Server

Pro implementovaný CAT systém bylo dále potřeba vytvořit server, který by přijímal požadavky od klienta, následně je předal Mosesovi. Ten by je zpracoval a vrátil zpět. Server by tento výstup zpracoval a vrátil klientovi. Moses dokáže generovat různé druhy výstupů. Pro naše účely se nejlépe hodila tabulka překladových možností. Jeden řádek takového výstupu má tvar řetězce:

```
84 ||| it is small ||| d: 0 lm: -20.8498 w: -3 tm: -3.21888  
||| -24.0687 ||| 0-1=0-1 2=2
```

Každý takový řádek odpovídá jedné hypotéze překladu. Pomocí sekvence „|||“ je řádek rozdělen na pět částí. První částí je číslo požadavku. Moses postupně zpracovává věty k překladu ze vstupu a číslo požadavku je jediným způsobem jak rozlišit, kdy končí jedna jeho odpověď a začíná druhá. V druhé části je samotný text překladu této hypotézy. Třetí sloupec obsahuje informace o kvalitě překladu, z nichž se ve čtvrtém sloupci spočítá samotné skóre této hypotézy. Poslední sloupec obsahuje informace zarovnání, tedy která slova na vstupu jsou pokryta kterými frázemi na výstupu. V daném příkladě si můžeme představit, že se překládá věta „das ist kleines“ z němčiny do angličtiny a zarovnání nám říká, že hypotéza pokrývá slova „das ist“ frází „it is“ a slovo „kleines“ slovem „small“. Hypotézy jsou v tabulce řazeny od shora od nejvíce pravděpodobné hypotézy. Moses umožňuje omezit velikost vygenerované tabulky, tedy nastavit maximální množství řádků výstupu pro každý požadavek. Při vhodné velikosti tohoto omezení je tabulka dostatečně velká, tak aby obsahovala všechny použitelné nápovědy a zároveň není tak velká, aby nějak výrazně zvyšovala čas zpracování požadavku.

Prvním druhem požadavku klienta na server je tedy dotaz na tabulku překladových možností. Serveru v tomto případě stačí znát jediný parametr — text vstupní věty. Tento text server předá Mosesovi, který začne generovat překlad z prázdné hypotézy a na výstup vrátí serveru řádky tabulky překladových možností. Server musí tento výstup zpracovat, každý řádek nejprve rozdělit podle zarovnání na jednotlivé fráze, podívat se jestli fráze není duplicitní a pokud je, tak ji z výsledku odstranit. Takto zpracovaný výstup z Mosesa může vrátit klientovi.

Dalším druhem požadavku klienta na server je dotaz na návrh překladu. Server potřebuje od klienta kromě textu vstupní věty získat i již přeložený text a také vektor určující, která slova vstupního textu byla tímto překladem již pokryta. Tyto parametry předá Mosesovi ve formátu vstupu použitém při zapnutém přepínači `-continue-partial-translation`. Moses opět vrátí tabulku překladových možností. Server v tabulce hledá návrhy překladu. Návrhy mají omezenou délku na maximální počet tří slov. Delší návrhy by byly pro překladatele nepřehledné a navíc by se mohlo stát, že by se jednotlivé návrhy lišily jen nepatrně, což by také vedlo k nepřehlednosti. Kromě délky je omezený i počet návrhů, tak aby se v nich ještě mohl překladatel orientovat. Při samotném generování návrhů z překladové tabulky si server vezme text překladu, zkrátí ho na maximálně tři slova, zkontroluje jestli už stejný návrh nevygeneroval, nebo jestli už nemá návrhů dostatek, a případně návrh použije. Jelikož je tabulka překladových možností seřazena podle skóre, jsou podle pravděpodobnosti seřazené i získané návrhy překladu.

Server komunikuje s klientem pomocí protokolu HTTP. Každý požadavek na

server je standardním požadavkem HTTP typu GET s příslušnými parametry. Těžší byl výběr formátu pro výstupní data. Variant a standardů existuje nespočet. Mezi nejznámější patří standard XML. Ten je však kritizován pro svojí těžkopádnost, kvůli které je i reprezentace malých dat relativně velká. Byl proto zvolen formát JSON, což je formát používaný ve skriptovacím jazyce JavaScript. Vyniká nejen svou stručností a vyjadřovací jednoduchostí, ale také tím, že s ním nativně umí pracovat všechny moderní prohlížeče².

Během vývoje serveru byla změněna celá platforma. Původně byl server vyvíjen celý v Javě. Implementovaný server má být vlastně jen tenkým a rychlým obalem nad překladovým systémem. A z tohoto důvodu byl nakonec server implementován v jazyce C/C++ který je pro účel implementace rychlého serveru vhodnější. Navíc v jazyce C existuje otevřená knihovna libmicrohttpd, která je vyvíjena jako součást projektu GNU. Tato knihovna umožňuje relativně snadno udělat z aplikace v C/C++ vícevláknový server HTTP. Jejím používáním tak odpadá nutnost složitého implementování tohoto protokolu.

Dalším požadavkem na server bylo, dokázal spolupracovat s více instancemi překladového systému. Implementovaný CAT systém podporuje více jazykových párů. Pokud překladatel překládá například z angličtiny do češtiny a chce pokračovat překladem jiného dokumentu z němčiny do češtiny, nemusí se klient připojovat k jinému serveru. Server tedy umí spustit více instancí překladového systému a pomocí parametru v požadavku HTTP dokáže rozlišit, kterou instanci překladového systému má pro získání dané nápovědy použít.

3.3 Klient

Klientská část CAT systému má sloužit k samotné interakci s překladatelem. Jako platforma byl zvolen web, respektive webová aplikace. Webové aplikace mají oproti těm desktopovým několik výhod. Jednou z těch největších je dostupnost na všech platformách. Se správným prohlížečem může uživatel webovou aplikaci používat na mnoha operačních systémech. Navíc má uživatel vždy k dispozici nejnovější verzi používané aplikace. Webové aplikace mají také mnoho negativ, která jsou však postupem času eliminována. Mezi jednu z největších překážek vývoje webových aplikací patřila dlouhou dobu nutnost pro každou akci uživatele načítat celou webovou stránku znova. Tento problém vyřešila rodina technologií známá pod označením AJAX³. Kromě skriptovacího jazyka JavaScript využívá AJAX především rozhraní XMLHttpRequest, pomocí kterého dokáže prohlížeč načíst data ze serveru bez nutnosti překreslení celé stránky.

Na použití AJAXových požadavků stojí i implementace klientské části implementovaného CAT systému. Pomocí AJAXu jde v prohlížeči poskytovat překladovou nápovědu formou, která překladatele neobtěžuje. Problémem AJAXu je, že rozhraní XMLHttpRequest implementuje každý webový prohlížeč trochu jinak. Je tedy výhodné použít pro implementaci framework, který zavede nad tímto rozhraním určitou abstrakci. Programátor pak nemusí pro každý AJAXový požadavek řešit kompatibilitu v různých prohlížečích.

Klientská část měla být původně napsána pomocí frameworku Google Web

²<http://caniuse.com/#feat=json>

³z anglického Asynchronous JavaScript and XML

Toolkit⁴, který umožňuje psát aplikaci v Javě a ta je následně převedena do JavaScriptové aplikace spustitelné ve webovém prohlížeči. Google Web Toolkit však alespoň ve verzi 1.7 ještě neměl všechny potřebné vlastnosti, zejména co se týče uživatelského rozhraní. Další vlastností frameworku, kterou jsme pro náš systém považovali za nevýhodu je silná návaznost na technologie společnosti Google a její platformu Google App Engine⁵.

Klientská část byla tedy nakonec vyvinuta pomocí frameworku jQuery. Tento framework je vlastně JavaScriptová knihovna, která nejenže odstiňuje programátora od rozdílných implementací AJAXu v prohlížečích, ale obecně usnadňuje práci s JavaScriptem v prohlížeči. Hlavním úkolem klientské části je poskytovat překladateli nápovědy poskytované serverem tak, aby to co nejvíce zefektivnilo proces překladu. To s sebou obnáší i nutnost rozdělit zadaný text na menší části, typicky věty, které umožní při překladu pracovat v jednotlivých krocích. Dále je potřeba, aby byl implementovaný CAT systém schopen uložit překlad a nabídnout ho překladateli i při dalším otevření prohlížeče. Místo ukládání dokumentu na serveru bylo zvoleno lokální úložiště v prohlížeči pomocí metody Web Storage. Toto úložiště je implementováno ve většině moderních prohlížečů⁶.

⁴<http://code.google.com/intl/cs/webtoolkit/>

⁵<http://jquery.com/>

⁶<http://caniuse.com/#feat=namevalue-storage>

4. Implementace serverové části

4.1 Instalace

4.1.1 Běžná instalace

Serverová část AJAX-CAT používá nástroje a knihovny, které jsou silně provázané s Linuxovým světem. Instalace na jiných platformách může být poměrně obtížná, ne-li nemožná. Tento instalační návod tedy předpokládá použití využití standardní Linuxové distribuce jako je například Ubuntu, nebo Debian. Také se předpokládá, že jsou dostupné všechny běžné Linuxové nástroje, jako je například BASH shell, nebo programy g++, či make.

Nejprve je potřeba nainstalovat překladový systém Moses. Na oficiálních stránkách Mosese je poměrně obsáhlý návod k zprovoznění¹. S balíčkovacím systémem aptitude je jednodušší variantou instalovat Mosese pomocí debian balíku z repozitáře Ubuntu NLP². Dále je potřeba získat nějaký překladový a jazykový model. Součástí instalačních instrukcí pro Mosese je i návod, jak vytvořit tyto modely. Další možností je si nějaké jednoduché hotové modely stáhnout³. Pro spuštění CAT systému je potřeba mít pro Mosese vytvořený konfigurační soubor moses.ini, který obsahuje definice a parametry překladového a jazykového modelu.

Dále je potřeba nainstalovat knihovnu libmicrohttpd⁴. Nejprve je potřeba stáhnout svn repozitář:

```
svn checkout https://gnunet.org/svn/libmicrohttpd/
```

Instalovat samotnou knihovnu by pak mělo jít pomocí posloupnosti příkazů:

```
autoreconf -fi
./configure
make
make install
```

Podrobné informace o instalaci knihovny libmicrohttpd jsou v textovém souboru INSTALL v jejím repozitáři.

Nyní by mělo být vše připraveno k sestavení samotného serveru. Z přiloženého CD stačí zkopírovat obsah adresáře ajax-cat-server na lokální disk. Před instalací je potřeba otevřít soubor Makefile a zadat do proměnné MICROHTTPD_PATH cestu ke knihovně libmicrohttpd. Pokud byla tato knihovna nainstalována standardně, nemělo by být nutné nic měnit. Server se pak zkompile příkazem make. Po kompilaci by měl vzniknout spustitelný soubor ajax-cat-server. Ten si své parametry bere z konfiguračního souboru config.ini. Vzorem toho, jak by měl tento soubor vypadat je soubor server.ini.example. Ten se nachází v Příloze 1 této práce. Parametr [moses-path] určuje cestu k programu Moses. Parametr [translation-

¹http://www.statmt.org/moses_steps.html

²<http://cl.naist.jp/~eric-n/ubuntu-nlp/>

³<http://www.statmt.org/moses/?n=Moses.SampleData>

⁴<http://www.gnu.org/software/libmicrohttpd/>

pair] definuje informace o každém překladovém páru. Na prvním řádku se uvádí název překladového páru, na dalším řádku je pak cesta ke konfiguračnímu souboru pro Mosese pro tento pár. Sekcí může být víc, server dokáže spustit pro více překladových párů více instancí Mosese. Dobrou konvencí je tyto soubory pojmenovávat podle normy ISO 639-1⁵. Například překladový pár pro překlad z češtiny do angličtiny by se měl jmenovat „cs-en“.

Po nastavení cest v konfiguračním souboru se již může spustit samotný server. Stačí spustit program `ajax-cat-server`. V terminálu by se měly objevit informace o startování serveru. Server je nastartován v okamžiku, kdy se pro všechny překladové páry „x-y“ v terminálu objeví zpráva „Thread x-y ready“. Potom lze serveru posílat HTTP GET zprávy na port 8888. Funkčnost serveru lze otestovat po otevření prohlížeče a zadání adresy:

```
http://localhost:8888/simple?pair=x-y&q=kleines%20haus
```

Server by měl vrátit řetězec s překladem věty „kleines haus“ pomocí překladového páru „x-y“. Běh serveru se z terminálu ukončí stisknutím klávesy Enter.

4.1.2 Virtuální systém

Nejjednodušší variantou, jak na svém počítači zprovoznit server je pomocí virtuálního stroje. Tento virtuální stroj s operačním systémem Ubuntu 10.04 se nachází na přiloženém CD. Pro jeho spuštění je potřeba mít nainstalovaný program Virtualbox⁶, který je dostupný pro platformy Linux, Windows, Mac OSX i další. Pro spuštění virtuálního systému s již nainstalovaným serverem je tedy nutné pomocí Virtualboxu spustit archiv `ajax-cat.ova` v adresáři `virtualni_stroj` na přiloženém CD. Přihlašovací heslo do virtuálního systému je „ajax-cat“. Po přihlášení stačí v terminálu spustit soubor `ajax-cat-server` v adresáři `/ajax-cat-server`

4.2 Implementační detaily

Celá serverová část implementovaného CAT systému je vlastně tenkou vrstvou napsanou v jazyce C/C++ propojující překladový systém Moses s HTTP serverem postaveným nad knihovnou `libmicrohttpd`. Po spuštění začne server obsluhovat HTTP požadavky na portu číslo 8888. Tato část popisuje všechny druhy dotazů, které může server obdržet.

4.2.1 Požadavek simple

Pomocí požadavku `simple` lze získat jako odpověď nejlepší překlad věty v jednoduché textové formě. Požadavek má tvar:

```
http://localhost:8888/simple?pair=de-en&q=das+ist
```

Parametr `pair` určuje jméno překladového páru, který má server použít. Parametr `q` je zdrojový text zakódovaný do standardního kódování HTTP.

⁵http://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/English_list.php

⁶<http://www.virtualbox.org/>

4.2.2 Požadavek table

Na požadavek table vrací překladovou tabulku pro zadaný text. Požadavek má tvar:

```
http://localhost:8888/table?pair=de-en&q=das+ist
```

Parametry mají stejný význam jako u předchozího požadavku. Server vrací překladovou tabulku ve formátu JSON. Část **source** je polem slov ve zdrojovém textu. Část **target** je pole řádků tabulky. Každý řádek obsahuje frázi. Každá fráze má kromě textu (parametr "t") také část určující kolik slov ve zdrojovém textu pokrývá (parametr "s"). Příklad odpovědi na výše uvedený požadavek:

```
{ "source": ["das", "ist"], "target": [
  [{"t": "this is ", "s": "2"}],
  [{"t": "it is ", "s": "2"}],
  [{"t": "the ", "s": "1"}],
  [{"t": "is ", "s": "1"}]
]}
```

Překládá se tedy „das ist“ v překladovém páru „de-en“. Odpověď říká, že nejlepším nalezeným překladem je přeložení celého „das ist“ frází „this is“, druhou variantou je překlad „it is“ a v posledním řádku je nabídnut překlad slova „das“ jako „the“ a překlad slova „ist“ jako „is“.

4.2.3 Požadavek suggestion

Důležitým požadavkem je suggestion, ten jako odpověď posílá návrhy překladu. Kromě parametrů shodných s předchozími požadavky má navíc parametry **translated** a **covered**:

```
http://localhost:8888/suggestion?pair=de-en
&translated=a+small&covered=00110&q=das+ist+ein+kleines+haus
```

Parametr **translated** je text již přeložené části. Parametr **covered** je vektor jedniček a nul označující již přeložené části ve zdrojovém textu. Odpověď serveru je opět ve formátu JSON a v poli **suggestions** vrací nejpravděpodobnější návrhy pokračování překladu. Návrhů je maximálně 5 a každý má délku maximálně 3 slova. Příklad odpovědi serveru na výše uvedený dotaz může být následující:

```
{ "suggestions": ["is the house", "the house is", "is this house"] }
```

4.2.4 Požadavek raw

Požadavek raw vrací tabulku překladových možností tak, jak ji vrací serveru Moses. Tento dotaz je vhodný především pro ladící účely. Formát dotazu je podobný jako v předchozích případech:

```
http://localhost:8888/raw?pair=de-en&q=das+ist
```

4.3 Přehled souborů

Složka se serverovou částí obsahuje soubory Makefile, server.ini, server.ini.example a pokud je projekt zkompileovaný, tak i spustitelný soubor ajax-cat-server. Makefile je soubor s pokyny pro sestavovací program make. Soubor server.ini je inicializační soubor s informacemi o umístění Mosesa a umístěním a jmény jednotlivých překladových párů. Ukázkou, jak by měl konfigurační soubor vypadat je soubor server.ini.example. Po prvním spuštění programu vznikne tmp, kde se nacházejí pojmenované roury, které slouží ke komunikaci s Mosesem. Kód serveru se nachází v souboru server.cpp ve složce src.

4.4 Funkce a třídy

4.4.1 Funkce main

Spouští celý server. Z inicializačního souboru zjistí, kde se nachází Moses a jaké překladové páry má spustit. Funkcí MHD_start_daemon spustí libmicrohttpd server na portu 8888 a řekne mu, aby požadavky zpracovával funkcí answer_to_connection. Dále spouští kontrolní vlákno s funkcí control_thread, která jednou za čas kontroluje, jestli jsou všechny procesy s Mosesem stále aktivní.

4.4.2 Funkce answer_to_connection

Tato funkce je volána při každém dotazu na server. Načte všechny přípustné parametry, který dotaz může mít a rozhodne, který jazykový pár bude požadovat a jaký tvar odpovědi je žádán. V případě správného dotazu vrátí funkce kód 200 správné HTTP odpovědi a zařadí odpověď do fronty odpovědí. Tuto frontu obsluhuje knihovna libmicrohttpd, která data vrací správnému tazateli.

4.4.3 Třída MosesPair

Tato třída reprezentuje jeden jazykový pár. V konstruktoru dostane své jméno a cestu ke konfiguračnímu souboru pro Mosesa. Tento konfigurační pár určuje jeden překladový pár. Dále konstruktory vytvoří pojmenovanou rouru, kterou bude získávat výstup z Mosesa, a spustí Mosesa s příslušným konfiguračním souborem:

```
moses -f moses.ini
-n-best-list - 100 distinct
-include-alignment-in-n-best true
-continue-partial-translation true
> tmp/en-de_out.fifo 2>/dev/null
```

Parametry říkájí Mosesovi, aby na výstup vygeneroval tabulku překladových možností maximální velikosti 100 řádků. Konstruktory třídy pak svou instanci zařadí do mapy `server`, kterou používá funkce `answer_to_connection` k rozlišení toho, který jazykový pár má použít k získání odpovědi. Pak se ještě sám zařadí do seznamu `serversOrder`, který využívá následně spuštěné vlákno k určení, který

jazykový pár ho spustil. Nakonec spustí nové vlákno ovládané statickou metodou `reader`.

Součástí třídy je fronta požadavků typu `Request`. Instance třídy `MosesPair` přijímají požadavky od funkce `answer_to_connection` pomocí metody `get_translation`. Ta vezme požadavek a zařadí ho do své fronty. Dále procesu s `Mosesem` pošle dva požadavky na překlad. Prvním požadavkem je skutečná věta, kterou chce přeložit, druhým následujícím požadavkem je „nesmyslný řetězec“. Díky tomuto „nesmyslnému řetězci“ může server z výstupu který mu poskytuje `Moses` poznat, kdy končí jedna a začíná další odpověď. Aby bylo přidání do fronty i předání dotazů z `Mosese` bezpečné (k jedné instanci `Mosese` se může snažit přistoupit v jeden okamžik více požadavků), je při těchto operacích prováděno zamykání mutexů `queue_mutex` a `moses_mutex`. Po předání dotazu do `Mosese` funkce požadavek zamkne a čeká, dokud nebude odemčen vláknem, které čte výstupy z `Mosese`.

Tímto vláknem je právě vlákno, které spouští konstruktor třídy `MosesPair` na konci svého běhu a reprezentuje ho metoda `reader`. Tato metoda se připojí k pojmenované rouři do které posílá `Moses` svůj výstup a postupně ji čte. `Moses` do pojmenované roury posílá postupně tabulku překladových možností. Metoda přečte řádek z roury, ten nejprve pomocí třídy `Line` rozdělí na jednotlivé části a získá pořadové číslo požadavku. Z pořadového čísla na předchozím řádku tak dokáže rozlišit situaci, kdy `Moses` začíná vracet odpověď na další požadavek. Jelikož je do požadavků na `Mosese` vkládán i „nesmyslný řetězec“, jsou zajímavé pouze odpovědi se sudými čísly požadavku. Pro každou takovou odpověď vezme metoda požadavek z fronty a začne mu předávat ke zpracování jednotlivé řádky výstupu. Díky tomu, že `Moses` dává na výstup požadavky ve stejném pořadí v jakém je obdržel, jsou řádky vráceny správnému požadavku. Po předání posledního řádku výstupu z `Mosese` pak uvolní v požadavku zámek, což umožní, aby metoda `get_translation` mohla vrátit odpověď na dotaz klientovi.

4.4.4 Třída `Request`

Od této třídy dědí všechny ostatní druhy požadavků na server. Semafor `sem` se pomocí metody `lock` zamyká na začátku zpracování požadavku a odemyká se pomocí metody `unlock` na konci zpracování. Každý požadavek má dvě metody — `process_line` a `get_result`.

Metoda `process_line` dostává postupně jednotlivé řádky tabulky překladových možností a podle druhu dotazu tento řádek zpracovává. Řádek tabulky překladových možností je reprezentován třídou `Line`, která nabízí základní metody pro parsování každé překladové možnosti.

Metoda `get_result` je volána po přijetí posledního řádku z tabulky překladových možností a generuje text, který je vrácen klientovi jako odpověď na dotaz.

4.4.5 Třída `RawRequest`

Tato třída je potomkem třídy `Request`. Odpovídá požadavku `raw`, tedy neprovádí žádné zpracování a metodou `get_result` vrací tabulku překladových možností ve stejném formátu jako `Moses`.

4.4.6 Třída SimpleRequest

Tato třída je potomkem třídy `Request`. Odpovídá požadavku `simple`. Zpracovává pouze první řádek tabulky překladových možností ze které získá samotný text překladu.

4.4.7 Třída TableRequest

Tato třída je potomkem třídy `Request`. Odpovídá požadavku `table`. Tento druh požadavku odstraňuje duplicitní fráze z tabulky překladových možností a po převedení do formátu JSON vrací tabulku klientovi.

Tabulka je reprezentována třídou `Table`. Na začátku každého zpracování je vytvořena nová instance třídy `Table`. Pokaždé když požadavek obdrží prostřednictvím metody `process_line` jeden řádek překladových možností, rozdělí ho na jednotlivé fráze reprezentované třídou `Phrase`, které se pak snaží umístit do tabulky. Umístění se nepovede pokud v tabulce již v odpovídajících sloupcích stejná fráze byla, nebo pokud jsou odpovídající sloupce zaplněné jinými frázemi. Tabulka má totiž kvůli přehlednosti pouze omezené množství řádků.

Na závěr zpracování požadavku je tabulka pomocí metody `get_result_table` převedena do JSON formátu a vrácena klientovi.

4.4.8 Třída SuggestionRequest

Tato třída je potomkem třídy `Request`. Odpovídá požadavku `suggestion` a poskytuje tedy návrhy překladu. Při zpracování řádku tabulky překladových možností získá pomocí statické metody `get_suffix` řetězec se třemi prvními slovy návrhu. Tento řetězec se poté snaží přidat do pole `results` a kontroluje, zda v něm již stejná fráze není. Maximální počet návrhů je pro přehlednost omezen.

4.4.9 Ostatní funkce a třídy

Funkce `explode` vezme řetězec a s použitím zadaného znaku jako oddělovače rozdělí řetězec na části, které pak vrátí v datovém typu `vector`. Funkce `jsonify` převádí řetězec pro použití dle standardu JSON. Funkce `clear_input` odstraňuje z řetězce znaky nových řádků. Tyto znaky totiž používá Moses k oddělení jednotlivých vstupů. Třída `Logger` se používá k logování dotazů a jiných informací. Tento log vypisuje server na standardní výstup.

5. Implementace klientské části

Klientská část CAT systému je webová aplikace využívající moderní technologie jako AJAX či WebStorage.

5.1 Instalace

Pro spuštění aplikace je potřeba mít nainstalován moderní webový prohlížeč. Nejdůležitějším požadavkem na prohlížeč je, aby podporoval technologii lokálního úložiště Web Storage. Toto úložiště podporují všechny moderní browsery¹. Dále je potřeba mít nainstalovaný webový server Apache s podporou pro PHP skripty.

Samotná instalace je pak snadná, stačí překopírovat složku `ajax-cat-client` do složky, kterou používá Apache pro spouštění skriptů. Na linuxových systémech je to typicky složka `/var/www`.

Nyní stačí v prohlížeči zadat adresu `http://localhost/ajax-cat/` a měla by se objevit úvodní stránka klientské části AJAX-CAT.

Potom je ještě potřeba propojit klientskou část se serverovou. Nejprve je potřeba upravit soubor `libraries/pairs.js`. V něm je potřeba upravit pole `pairs` tak, aby položky `code` odpovídali názvům překladových dvojic na serverové části. Položka `description` slouží jako název překladového páru prezentovaný uživateli. Pokud máme jen jeden překladový pár s kódem „cs-en“ a názvem „czech-english“, může vypadat definice proměnné `pairs` takto:

```
var pairs =
[
{
  "code": "cs-en",
  "description": "czech-english"
}
];
```

Dále je potřeba dát klientské části HTTP adresu serverové části. Pokud server běží na localhostu a portu číslo 8888, není potřeba nic měnit. Jinak je potřeba upravit poslední řádky PHP skriptů `proxy/suggestion.php` a `proxy/table.php`.

Při použití virtuálního hosta není potřeba nic instalovat, stačí zadat výše uvedenou adresu do prohlížeče.

5.2 Návod k použití

Na titulní stránce se kromě záhlaví a zápatí objeví i sekce „Your translations“ a „New translation“. V sekci „Your translations“ se nachází seznam překládaných dokumentů, který je při prvním použití aplikace prázdný. Překlad nového dokumentu se zahájí vložení zdrojového textu do textové oblasti v sekci „New Translation“ a stisknutím tlačítka „Start translating“. Proběhne přesměrování na stránku `document.html` s překládaným dokumentem. Každý dokument má svůj šestnáctimístný hash kód, který se nachází v hashové části URL dokumentu a slouží jako identifikátor dokumentu.

¹<http://caniuse.com/#feat=namevalue-storage>

V záhlaví dokumentu se nachází jeho název a překladový pár který je použit k podpoře překladu. Název i překladový pár jdou změnit v nabídce po kliknutí na tlačítko „Settings“. Kliknutím na „Save“ se dokument uloží do lokální paměti prohlížeče. Kliknutím na „Preview“ se zobrazí dokument v textové formě vhodné pro jeho vyexportování.

Dokument je při začátku překladu rozdělen na věty. Věty zdrojového textu překladu se při zobrazení dokumentu nachází v levé části obrazovky. Jejich odpovídající překlady na straně pravé. Aktuálně překládaná věta se nachází v modrém boxu. Na jinou větu lze přepnout kliknutím myši na příslušnou větu, nebo pomocí kláves „Page Up“ respektive „Page Down“.

Aktuálně překládaná věta má v modrém boxu nejprve znění ve zdrojovém textu, pod ním je textová oblast do které překladatel píše překlad. Pod textovou oblastí se nachází seznam návrhů překladu vygenerovaný serverovou částí. Pro použití nápovědy může překladatel na návrh buď kliknout myši, nebo návrh vybrat pomocí kurzorových šipek a stisknutí klávesy „Enter“. Stisknutím klávesy „tabulátor“ vybere překladatel jen první slovo návrhu.

Dalším druhem nápovědy je tabulka ve spodní části modrého boxu. Záhlaví tabulky tvoří slova aktuální zdrojové věty překladu. Kliknutím slovo v záhlaví zmodrá jeho pozadí. Slova s modrým pozadím určují části zdrojové věty které již překladatel přeložil. Této informace používá CAT systém v požadavku k serveru na vygenerování návrhů překladu.

Překladatel může kdykoliv přerušit překlad a později se k němu ve svém prohlížeči opět vrátit. Na úvodní stránce se mu v sekci „Your translations“ zobrazí všechny jeho překlady spolu s názvem překladového páru a procentem udávajícím, kolik vět je již přeloženo. Kliknutím myši se mu daný dokument znovu otevře. Po kliknutí na ikonku s křížkem má možnost daný dokument smazat z paměti prohlížeče.

Závěr

Seznam použité literatury

- [1] Koehn, P.: A Web-Based Interactive Computer Aided Translation Tool. In *ACL Software demonstration session*, 2009.
URL <http://www.aclweb.org/anthology/P/P09/P09-4005.pdf>
- [2] Koehn, P.; Haddow, B.: Interactive Assistance to Human Translators using Statistical Machine Translation Methods. In *MT Summit XII*, 2009.
URL <http://www.mt-archive.info/MTS-2009-Koehn-2.pdf>
- [3] Koehn, P.; Hoang, H.; Birch, A.; aj.: Moses: Open Source Toolkit for Statistical Machine Translation. In *ACL 2007, Proceedings of the 45th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics Companion Volume Proceedings of the Demo and Poster Sessions*, Prague, Czech Republic: Association for Computational Linguistics, June 2007, s. 177–180.
URL <http://www.aclweb.org/anthology/P/P07/P07-2045>

Seznam použitých zkratek

Přílohy

5.3 server.ini.example

```
[moses-path]  
path/to/moses
```

```
[translation-pair]  
pair-name  
path/to/moses.ini
```

```
[translation-pair]  
another-pair-name  
path/to/another/moses.ini
```